

 COLUMN

De boze dromen van Europa

Trots als een pauw was ik toen ik door een Amerikaans tijdschrift gevraagd werd een artikel te schrijven over de achtergronden van het Fortuyn populisme. Ik noemde in dat stuk het begrip crisisverschijnselen. Dat werd door een Amerikaanse redacteur zo gretig geredigeerd tot 'the crisis of Europe', dat ik niet alleen moest bekenen dat het zo stellig geformuleerd was, maar dat het ook precies weergeeft wat ik eigenlijk niet durfde opschrijven.

De opzienbarende opkomst van het (rechts-) populisme in Europa heeft, om te beginnen, aan het licht gebracht dat de cliché-begrippen waar we het zo vaak over hadden — individualisering, ontzuiling en ontideologisering — harde sociologische en electorale werkelijkheid zijn geworden. Met name de oude, vertrouwde volkspartijen van christen-democratie en sociaal-democratie — de pijlers onder zowel de Europese verzorgingsstaat als de Europese partijendemocratie — dreigen 'volkspartijen zonder volk' te worden in een politiek representatie-vacuüm. Het staat lang niet vast dat nieuwe generaties als vanzelf dit soort instituties nieuw leven gaan inblazen.

Een ander crisisverschijnsel waar het rechts-populisme de vinger op heeft gelegd, is de onmacht van Europa om met etnische diversiteit om te gaan. Met mijn transatlantische redacteur heb ik dat 'the paradox of the Holocaust trauma' genoemd. In begrijpelijke reactie op de Tweede Wereldoorlog is een doorgeslagen politieke correctheid ontstaan, blind voor de fricties en schaduwzijden van het 'multicultureel' worden van samenlevingen. Dit heeft op zijn beurt, ook niet onbegrijpelijk, een doorgeslagen populistisch-xenofobe reactie uitgelokt.

Het derde crisisverschijnsel betreft het altijd aanwezige ongemak met het Europese integratieproces. Wat als een ongeëvenaarde prestatie van

kosmopolitische samenwerking tussen natiestaten erkend zou moeten worden, wordt in plaats daarvan steeds heftiger ervaren als een bron van onzekerheid en nationale vervreemding.

Zo'n diagnose van een drievoudige Europese crisis is snel gemaakt, maar uiteraard niet met de bedoeling om bij de pakken neer te zitten. Dat begint met een kritisch zelfbeeld van ons continent. Te weinig willen we onder ogen zien dat Europa zich nog altijd aan het herstellen is van haar littekens, opgedaan in de Burgeroorlog van Verdun, Auschwitz en Stalingrad. De historicus John Keegan spreekt in zijn standaardpil over de Eerste Wereldoorlog — het vakantieboek waarop deze tropische zomer mijn meeste zweet is gevallen — over een raadsel: 'Waarom riskeerde een welvarend continent — op het toppunt van zijn succes, zijn wereldwijde rijkdom, zijn wereldwijde macht, op de toppen van zijn geestelijke en culturele verworvenheden — alles wat het de wereld had te bieden in de loterij van een boosaardig, moorddadig conflict?'. Keegan concludeert dat de tragedie van Eerste en Tweede Wereldoorlog 'de weldadige, optimistische cultuur van het Europese continent heeft vernietigd' en 'blijvende schade heeft toegebracht aan de rationele en liberale beschaving van de Europese verlichting'. Grote woorden, maar geheel naar de maat van de Europese ervaring. Het is dan niet zo gek dat de bezweringsformules van Europese eenwording en *Alle mensen werden Brüder* niet tot instant-vooruitgangsoptimisme hebben geleid. Laat Europa vooral weer een vitaal continent proberen te worden. Dat niet alleen over vergrijzing en pensioenen zeurt en zich niet langer met gefrustreerde jaloezie tot Amerika verhoudt. Als dat zou kunnen.

RENÉ CUPERUS
Eindredacteur S&D